

COUPERUS IN OOSTENDE

In de aan hem gewijde biografie vertelt Frédéric Bastet hoe Louis Couperus — onmiddellijk nadat hij met zijn nicht Elisabeth Baud trouwde op 9 september 1891 — een korte huwelijksreis maakte door België. Het werd de ‘eerste van de talloze gezamenlijk ondernomen reizen die gedurende meer dan dertig jaren zouden volgen. Ze bezochten achtereenvolgens Blankenberge, Oostende, Brugge en Gent...’ (F.L. Bastet, blz. 251). Op 21 september 1891 — dag waarop ze hun intrek

namen in de Hilversumse ‘Villa Minta’ — waren Elisabeth en Louis alweer thuis. Flarden van Couperus’ verblijf aan de Belgische kust zijn terug te vinden in het oeuvre van de Hageenaar. Ook de jonge auteur schreef immers ‘van en over alles en iedereen’.

Uit *Kleine Raadsels (Eene Illuzie*, blz. 207) blijkt alleszins dat de schrijver zich aanvankelijk niet onverdeeld gelukkig moet hebben gevoeld met het onderdak dat hij in Blankenberge vond. Zijn vrouw en hijzelf zouden er in een pension verbleven hebben bij een juffrouw, op een paar kamers met veran-

---

Elisabeth Baud (1867-1960). Couperus' echtgenote in de bloei van haar jeugd.

Louis Couperus (1863-1923). De foto werd genomen omstreeks 1890!

da, aan de Zeedijk. De bedden hadden geen gordijnen, het behangsel was lelijk, met witte asters op grijze strepen... Die wat ordinaire manier van overnachten — op huwelijksreis dan nog wel! — baart zeker in Couperus' geval enige verwondering. Had Couperus misschien in Blankenberge kennissen die het net gehuwde koppel beslist voor een nachtje bij zich wilden hebben? Of kreeg de passage uit *Kleine Raadsels* eens een keertje geen biografische achtergrond? Bleek misschien gewoon de hotelaccommodatie van de Belgische kustplaats nog ontoereikend? Het laatste valt nauwelijks aan te nemen, want reeds in 1864 werd te Blankenberge het 'Grand Hôtel des Bains et des Familles' geopend en was de evolutie van vissersdorp naar toeristisch oord er zich flink aan het voltrekken. Wat er ook van zij, de Couperussen lijken slechts één, hoogstens twee nachten in Blankenberge te hebben doorgebracht. Uiterlijk op 12 september (maar waarschijnlijk een dag eerder) kwamen ze in Oostende toe. *La Saison d'Ostende* — een blad dat tijdens het seizoen dagelijks in de stad verspreid werd — meldt op zondag 13 september in zijn zorgvuldig bijgehouden 'Seule Liste Officielle des Etrangers', het verblijf van het echtpaar in Oostende. Op de vreemdelingenrol treffen we dan inderdaad aan: *Couperus L. rent. Amsterdam, h. Continental 2*. Het cijfer achteraan verwijst daarbij naar het aantal ingeschreven personen. Merkwaardig is niet enkel dat de 28-jarige auteur — die o.a. reeds *Eline Vere* op zijn naam had staan — zichzelf kwalificeert als 'rentier' (rentenier), maar vooral dat hij als oord van herkomst Amsterdam aangeeft. Zijn reis moet nochtans vanuit Den Haag — waar hij in de Waalse Kerk aan het Noordeinde huwde — begonnen zijn...

Een impressie van het Oostendse intermezzo geeft Couperus in *Uitzichten (Eene Illuzie, blz. 132 e.v.)*: 'In Ostende, eene kamer in het Hôtel Continental, met een nauwen driehoek van een loggia, waar alleen een canapé staat. De ramen open. Het zont; alles is zon in wijdte van zee en lucht. Onder mijn oogen de Zeedijk: de menschen wandelen er, zomermenschen, bont in de zon.

Het strand daaronder, aquarelachtig gevlaakt; allerlei vlakjes, als spatten van penseelen — helrood, violet, zachtblauw, krijtwit, geel — op het aschblond van het zand, dat zachtjes aangoudt. Hóopen kinderen: een gegons van een bijenkorf ruischt zwaar eentonig naar boven. De koetsjes, linnenwit vierkant aan den zoom van de zee. De baders zijn nauwelijks te zien, verborgen achter die koetsjes; nu en dan rijst er een roze silhouet, als een bleke kreeft.

De zee halfcirkelt er wijd achter, onder een effen lucht van verzonde parelkleur. De zee is blauw, zon-blauw, midzomerblauw.

De dikke rooksleep van een steamer bezoedelt het blauw, maar de vuile vlakken verblauwen, veretheren weêr gauw.

De Zeedijk buigt zich met een ronde bocht van gratie tegen de zee en de lucht aan; op die bocht verrijst het paviljoen der Kurzaal als een coulisse tegen blauw tooneelstuk van lucht en zee; er waaien vlaggetjes, het is er bespikkeld met die zelfde schelle penseelvlakjes, als over het strand daar beneden. Alles tintelt met iets van wereldschheid; de zon is er wereldsch, de zee blauwt met elegance van golfjes.

Des avonds, de sterren in de lucht: illuminatie. Het ruischt er niet meer, als een bijenkorf. De badkoetsjes staan gerijd onder aan den Zeedijk. In het geschemer van den avond nemen ze een vreemden vorm aan, allen denzelfden. Ze staan daar als een choor van witte monniken, die het hoofd in een kap verstaken; ze buigen het hoofd een beetje en strekken één arm in een wijde mouw zegenend of oreerend uit; de witte pij valt

Het 'Hotel Continental' met zijn heuse torentjes, in de onmiddellijke buurt van het Kursaal. Het gebouw heeft zijn extra-verdiepingen reeds. De foto dateert dus van na de eeuwwisseling.

hun tot de voeten. Die het dichtst bij staan zijn zeer duidelijk, die verder af ráden zich meer als monniken, maar zijn de zelfde. Ze buigen allen het hoofd, en allen strekken die wijde mouw van zich af. Het is er een lange rij, een spookachtig choor, dat zwijgt, maar onder éene zelfde emotie groot gebaart.

De Kurzaal is verlicht; de muziek huppelt er als op satijnen schoentjes...'

Uit de sterk-impressionistische tekst van Couperus blijkt overtuigend dat Oostende zich omstreeks 1890 reeds manifesteerde als een vakantie-oord van formaat, een 'bijenkorf' die druk bezig was zich het predikaat 'koningin der badsteden' te verwerven. Dat de Haagse auteur de stad intussen toch ervaren heeft als niet helemaal vrij van een zekere kunstmatigheid (coulisse, toneelstuk...), heeft mogelijk te maken met de snelle metamorfose die Oostende toen onderging. Zeker is dat er in het begin van de 19de eeuw hoofdzakelijk slechts 'gekeken' werd naar de baders. Aan 'Le Paradis' — een strandzone gelegen ter hoogte van Mariakerke — bestond er voor die belangstelling alleszins een goede reden: daar waren de zwemmers poedelnaakt! De Fransman Paquet-Syphorien getuigt ter zake in zijn reisverhaal uit 1811: 'Niet zonder verwondering zag ik daar dames en juffrouwen gemeenschappelijk met heren baden. Ik maakte van deze welgekomen gelegenheid gebruik en wierp mij ook in zee. Ik

Leopold II op het Oostendse strand... Helemaal rechts op de foto vormt de 'Continental' het koninklijk decor.

vernam van een van deze jonge dames dat de zeebaden elke zomer zeer veel volk naar Oostende lokken' (!!!).

Wanneer Victor Hugo in augustus 1837 enige dagen in Oostende verblijft en op zijn beurt met het schouwspel van het — dan weliswaar niet volkomen naakte — zwemmen wordt geconfronteerd, weet hij daarover te vertellen: 'De mannen en de vrouwen baden samen; de mannen in "caleçon", de vrouwen in "peignoir". Deze peignoir is een eenvoudig hemd uit zeer lichte linnen stof vervaardigd, die tot de enkels reikt, maar die — eenmaal nat — op het lichaam kleeft en door de baren meermaals wordt opgetild. Er was een jonge vrouw die aldus zéér mooi was, wellicht te mooi.' Vanaf 1841 echter ontstond in de Oostendse gemeenteraad betwisting over het geheel of zelfs maar gedeeltelijk baden 'in natuurlijke staat'. Spijts heldhaftig verzet van de oppositie haalden de fatsoen-ridders in 1870 definitief hun slag thuis en werden op het grondgebied van Oostende nergens nog 'onzedelijke' manifestaties getolereerd.

Terwijl de baders met koetsjes tot aan het water werden gereden, dienden ze zich vanaf dat moment uit te dossen in de merkwaardige badpakken die van lieverlede door de tijd zouden worden geridiculiseerd. Naast andere factoren lag aan de basis van de maatregel ongetwijfeld de toenemende populariteit van het zwemmen in zee, een ontspanningsvorm waarmee de ontplooiing van Oostende geleidelijk meer en meer zou verbonden geraken. De stad was sedert 1838 bereikbaar met de trein en mocht zich mede daardoor in een grotere belangstelling verheugen dan voorheen. Hoever men evenwel nog verwijderd bleef van een democratisering van de 'vakantie aan zee', blijkt uit een fragment van *La Belgique Illustrée* (Larousse, 1920) waarin het Oostendse seizoenleven uit die tijd beschreven wordt: 'Je ziet er alleszins de opvallende coterie die in de winter het mooi weer maakt te Nice en Monte-Carlo. Al die carnavaleske en onbetrouwbare lui die zich vervelen en hun plezier zoeken in Londen en Parijs, te Wiesbaden of aan de Riviera, komen ook enkele dagen naar Oostende en dan ziet het eruit alsof de stad bezet is door een cosmopolitisch legertje dat zijn vrouwelijk gezelschap met de tros achter zich meevoert. Oostende is een stad van amusement met zigeuner-orkesten en jazz-bands, 'une armée de belles amuseuses', elegante dames en heren in smoking: je krijgt een onvergetelijke indruk van luxe'. Het toch wat zure com-

mentaar — weliswaar jaren na Couperus' verblijf geformuleerd — doet vermoeden dat de 225 gaslantaarns die het gemeentebestuur reeds in 1843 'ter illuminatie' overal in de stad liet plaatsen, niet enkel dienden te voldoen aan de behoeften van de lokale bevolking. Zeker tijdens de aanvangsjaren van het toerisme aan de kust, moeten de Oostendenaars trouwens vol verbazing de rare snuiters hebben nagestaard, die — zich behoedzaam beschuttend met een parasol, want een blanke huid was een uitgesproken luxe-symbool! — over de Zeedijk flaneerden, of promeneerden tot bij de Hippodroom die ook reeds bestond in Couperus' tijd. Later op de dag liep de grote zaal van het immense Kursaal met zijn 5.000 plaatsen — in 1878 ter vervanging van het eerdere houten gebouw door Leopold II geopend — vol voor de dagelijkse concerten, de geanimeerde bals en... het illegale geldspel. Daar ontmoetten de adel en de hogere burgerij — die eerder in hun hotels gemeenschappelijk en op vaste tijdstippen aten — elkaar weer. Tijdens de diners zal Couperus overigens wel geconverseerd hebben met Ridder de Diana uit Triest of met Baron Hornstein uit Wenen, die samen met hem in de 'Continental' arriveerden. Even voor Louis en Elisabeth in de stad toekwamen, waren Gounod (1880) en Massenet (1883) er te gast. Enkele jaren later was het de beurt aan Enrico Caruso (1905, 1906 en 1909), Richard Strauss en Camille Saint-Saëns (1906). Na de Duitse Keizer (1890) maakten ook de President van de Franse Republiek (Felix Faure), de Sjah van Perzië (1900, 1902 en 1905) en de Maharadja van Indië in Oostende hun opwachting. Toen in 1896 het schitterende Palace Hotel werd gebouwd, stond de wereldberoemde kok Escoffier er in voor de gastronomische hoogstandjes. Maar misschien is de foto van Koning Leopold II — kuierend over het Oostendse strand te midden van de andere badgasten — het meest illustratief voor het bijzonder elitaire karakter van een kust-vakantie op het einde van de 19de eeuw. De opname zelf dateert uit 1890. Iets van La Belle Epoque ten slotte, klinkt nog na in de benaming van het zonnige hoekje juist voorbij het Kursaal. Ook vandaag nog kennen de Oostendenaars het als 'Le Petit Nice'. Couperus moet zich in Oostende wel gewaand hebben als tussen de personages van de vorstenromans, waaraan hij wel dra zou beginnen schrijven. *Majesteit* verscheen in 1893. Het Hotel Continental — waar de Couperussen in september

'Petit Nice', met uitzicht op de 'Continental' zoals die was in Couperus' tijd...

Liste officielle des Etrangers.

TOTAL AU 12 SEPTEMBRE 32,949

MM.

A

Arnould, Londres,	h. Marion	1
Aller Alfr. rent. Vienne,	Gr. h. du Phare	1
Atkins F. Londres,	h. d'Allemagne	1
Aneemens, rent. Paris,	h. de Gand et d'Albion	2
Airschfeld, négt. Londres,	h. Cour d'Angleterre	1

B

Bromberg, négt. Berlin, 34 rue de Vienne, Maison	Beerblock	2
Barsdorf A. part. Londres,	h. de la Plage	4
Bell J. rent. id.	h. Central	1
Bazin Ed. prof. Roubaix,	h. du Trône	2
Beltene, rent. Londres,	h. de Gand et d'Albion	2
Brunel C. ing. Lille,	h. de la Couronne	1
Brown J. docteur, Londres,	Ship hotel	2
Belval A. négt. Paris,	h. Cour d'Angleterre	2
Bendit C. négt. Francfort,	Gr. h. des Bains	2
Bouin W. négt. Birmingham,	Gr. h. du Phare	1
Branly F. rent. New-York,	h. de l'Océan	1
Bauer Mme, rent. Cronenberg,	6, rue Christine	3
Baruette A. rent. Carlisle, h. de Gand et d'Albion	id.	4
Beacall, rent. Londres,	id.	1
Boniface Ch. négt. Paris,	id.	1
Bousor R. ing. Bradford,	id.	2
Bousseart, Roubaix,	h. Marion	4
Beckers, négt. Bruxelles,	h. de la Marine	1
Bruglande, commis. Termonde,	id.	1
Baeddinghaus Mme, Elberfeld,	Gr. h. du Phare	2

C

Crombé, Sotteghem,	h. de la Marine	1
Carpentier D. négt. Binche, h. Cour d'Angleterre	id.	1
Coher S. négt. Bruxelles,	id.	1
Crockart A. entrepr. Lille,	h. de la Couronne	2
Courtouy, prof. Bruxelles,	id.	1
Claes A. ing. Liège,	id.	1
Cambier Arth. négt. Lille, h. de Gand et d'Albion	id.	2
Cops, rent. St-Trond,	h. du Trône	2
Curtops H. part. Hamburg,	h. de la Plage	1
Collins J. rent. Londres,	h. Kursaal et beau Site	2
Cottou T. doct. en méd. Londres, h. royal de Prusse	id.	1
Clarkson, révérend, Liverpool,	h. d'Allemagne	1
Copé A. inspect. Londres,	h. Nemrod	4
Corvan, huissier, Dublin,	h. de Londres	1
Cockerill Mlle, Aix-la-Chapelle, 85, aven. Léopold,	villa Hélène	1
Couperus L. rent. Amsterdam,	h. Continental	2
Coppel, banquier, Francfort s.M, 50, Digue de mer,	villa Mommaerts	2
Castell, industr. Mayence, 43, Digue de mer. villa des Familles	id.	1

D

Dubled, négt. Valenciennes,	h. de la Marine	3
Decock, négt. Cureghem,	id.	2
Dubbe, commis, Reveningen,	id.	1
Dierickx F. Gavere,	26, Quai de l'Empereur	1
Debumackers, Gand,	41, rue de la Chapelle	2
D'Heygere, chimiste, Londres,	40, rue de l'Eglise	1
de Diana, chevalier, rent. Trieste,	h. Continental	5
Debuc Irma, Ixelles, 64, boulevard du Midi, v. Elvire	id.	1
Diesbroek A. Assenghausen,	h. d'Allemagne	1
de Gauquier, Bruxelles, h. du Kursaal et beau Site	id.	2
Dachler J. rent. New-York,	id.	2
du Roy de Blicquy, propr. Chateau de Rœclers,	h. du Cercle Catholique	3

Uit de 'Liste des Etrangers': de letters C en D, met de naam van Couperus.

1891 dus korte tijd verbleven — was één van de ongeveer tien eersterangs-hotels die zich omstreeks de eeuwwisseling op de Oostendse Zeedijk bevonden. Het werd opgetrokken in de jaren 1879-1880 en verdween weer kort na de Tweede Wereldoorlog. Had de 'Continental' oorspronkelijk drie verdiepingen dan werd het gebouw circa 1900 nog eens met evenveel nieuwe etages verhoogd. Op een bepaald ogenblik kon het zijn gasten 150 à 200 kamers aanbieden. Gelegen op de hoek van de huidige IJzerstraat en de Zeedijk, heerste het a.h.w. over de promenade. De gevelhoeken werden immers uitgebouwd tot twee heuse torens. Het is waarschijnlijk dat Couperus' 'nauwen driehoek van een loggia' in één van beide 'donjons' moet worden gesitueerd. Met enige verbeelding kan dan ook in de schim aan het open raam, het silhouet van de schrijver worden herkend.

Een wat recentere foto — het hotel heeft zijn zes verdiepingen reeds! — toont aan dat de 'Continental' in de onmiddellijke nabijheid van het Kursaal gelegen was. Gezeten aan het venster, kon de auteur er dus vrij genieten van de muziek die in en om het 'hart' van Oostende ten gehore werd gebracht en die er 'als op satijnen schoentjes tot bij hem huppelde'. Aandachtiger nog dan anders, zal Couperus wel geluisterd hebben in de namiddag en op de avond van zondag 13 september... Toen werden er immers — opnieuw volgens *La Saison d'Ostende* — behalve composities van o.a. Brahms, Saint-Saëns en Massenet, vooral fragmenten gespeeld uit Wagners *Tannhäuser* en *Lohengrin*. Jan Fontijn toonde in 1983 (*Leven in Extase*) overtuigend de invloed aan van Richard Wagner op het oeuvre van Louis Couperus (bijvoorbeeld op het enkele jaren na Couperus' Oostends verblijf gepubliceerde *De Boeken der Kleine Zielen*).

Dat er ten slotte weinig nieuws is onder de zon, blijkt uit een onbeduidend 'faits-divers', gevonden in hetzelfde *La Saison d'Ostende*. De redacteur betoogt gekscherend in een klein berichtje, dat er maar eens wat moest gedaan worden aan de volgorde der seizoenen. Na miezerige juli- en augustusmaanden met schaarse zon-dagen, veel regen, wind en zelfs vorst, is de nazomer schitterend. In zoverre dat de Kursaal-concerten — die normaliter eindigen op 20 september — tot het eind van de maand zullen blijven doorgaan. Elke dag immers 'geeft' men nog 1.500 à 1.600 zeebaden en kunnen er 300 tot 400 nieuwe gasten worden geregistreerd in de 'Liste des Etrangers'.

'Ze (de zon) is er immers, ze schittert in volle hevigheid, verguldt de duinen, vrolijk de promenade op en geeft aan het strand de charme van de mooiste zomerdagen...'

Die indruk van een stralend Oostende heeft Couperus zorgvuldig bewaard, zoals de steen die 's avonds nog de warmte van de middaghitte in zich draagt. 'Alles is zon in wijde van lucht en zee... () de mensen wandelen er, zomermensen, bont in de zon.' Een fonkelende sterrennacht kondigt ook voor de volgende dagen schitterend weer aan...

Luc Daems

Met bijzondere dank aan Omer Vilain — ere-bibliothecaris van Oostende — wiens deskundigheid ik tijdens lange telefoongesprekken al kon raden, eruditie die — wat later — voor mij in zijn boeken *Langs 't hard zand*, *Langs de Oostendse Kateien* en *Langs de Galerijen* bevestigd werd. Met erkentelijkheid ook aan Marc Constandt uit wiens boek *Honderd Jaar Toerisme — een eeuw vakantie — in West-Vlaanderen* ik niet minder schaamteloos putte.